Universal Declaration of Human Rights - Baatonum

© 1996 - 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, http://www.unicode.org/udhr.

Mε tonun asaria yen adunia noosiabu

Garin tore

Nde mὲ ba doke mà tɔmbu kpuron bεεrε ka ben asaria nεrabu sɔɔra tii mɔru ka gem wεεbu ka sere si na ta tasa anduniaɔ,

Nde mὲ dunia sɔɔ tɔmba nὰ ki bu tɔ nun asaria ka yɛru sariru dooru doke sere ba n ye tusa n dera daa kam ya dabia ma ya duniagibu daakari seeya. Yen sɔna yé tɔnu kanamɔ n kpuro kere yera ù wa u n tii mɔ kpa ù gere yè u bwisika, u tamaa doke kpa ù narùrabu ka yaaru biru ko,

Nde mè yè ya kere yera tem mi ba wooda swii bu tɔnum asaria nɔni doke, n wa tirasi yu ku wii deema ù ka tii yina yen sɔ ba wii yoru diisiamɔ ka ba wii takaasi mò,

Nde mὲ yè ya kere yera bu nɔɔsina ka bu bɔrɔnu dam kε tem baa,

Nde mè tire te sɔɔ tem tɔm bè ba. Waa ONUN yigbɛru sɔɔ ba tɔnun asarian tii, win girima ka win bɛɛrɛ, tɔn durɔ ka tɔn kurɔn nɛrabu (goo kun goo kere) kpam naanɛ kua. Ma ba yii bu (swaa kpee) ko nɛ tɔmbun waaru ta koo ka sosi, kpa bu waaru gɔsia doonɔɔrugiru mi tii mɔra kon kpa,

Nde mὲ tem ka tem mὲ mu, yigbɛru duuwa mɛ ka ONU ba mua bu ko mὲ ba koo ko bu ka tɔnun asaria ka win tii mɔrun tii tii girima doke,

Yè ya kere yera suam tem (tia) mὲ tɔnun asaria ka win tii mɔrun swaa sɔɔ, n wa mὲ ba yii ba nɛ ba koo ko bu yè ko mam mam.

Mεnno boko ge, ga yorasia ga nε:

mε tonun asaria yen andunia noosia bi bu saawa, gaa ni bweseru baatere ka tem baamɛre mu kasu mu naa, n wa tombu kpuro, som ko yenu ka yigbɛnu kpuro, bà n tonun asaria noosia bi bwisika bu asaria girima dokebu ka tii moru wuu swaa daasia ka keu soosibu ka sere bwisi sosibu. Kpa bu ko mè ba koo ko n wa kpurɛ kpurɛ ba aweren temo, bu girima doke bi ka tii moo te sua, kpa bu ka som buru ko wuu si su waa yigbɛ te soon tombun tii ka tem mè ba mo min tombu soo.

Damba 1

Ba tɔmbu kpuro marawa ba tii mɔ, ba nɛ, girima ka saria sɔɔ. Ba ra bwisiku, ba dasabu mɔ, ma n weene ba n waasinɛ mɛrobisiru sɔɔ.

Damba 2

Baawere ko kpi u sariaba ka tii mɔɔ ni ba kpara min baruka digoo kun tuko, bwesera, wasin gɔna, durɔwa, kurɔwa, politikin beragia, n kun mɛ bwisikunu gana.

Yen biru, n ǹ kooro bu tem ka tem wunana politiki ka wooda swaa sɔɔ. Kà da tem min di tɔnu yarima, mu tii mɔnu mua, mu ǹ muε ro.

Damba 3

Tonu baawere u waarun saria mo ka tii moru, ka sere mε ba koo wii yina.

Damba 4

Ba n qoo yoru muamo, bu sere wii dendi. Ba yoru diisiabu ka yoru muaba yina.

Damba 5

Ba ǹ goo takaasi mɔ̀, ba ǹ ma goo nɔni swaaru sɔɔsinɔ, bu sere goo nuku kɔsuru, ka sanani ka ma sere yè n ǹ weenε bu tɔn wundeko ni kuaa siimaa ko.

Damba 6

Baawere asaria mɔ yan kpuro bu wii tuburi ù n siribun tɔnu.

Damba 7

Tombu kpuro ba nεwa woodan bera (swaa soo) n maa weenε tii yina bi ba ko ka be yina, bun saa tia bu ku goo suu wuna, n da ma ba saria ye sara, bu ka wa bu be taki di ka bu be noo kuuri be kpuro wooda ya ko be ganε.

Damba 8

Tonu baawere u saria mo ù win tem siru ye fεagiru faaba kana ma ba wi toraa swεε yi soo wooda ya wi noo ka.

Damba 9

N ǹ koro bu tonu yorasia, bu wii nua n kun mε bu wii tem yara.

Damba 10

Tonu baawere u saria mo, naa nεbu wolluyee, ù win mem gere bu noo dee dee samaan noni, kpa siri yeru te ta ǹ gonnu ka yaa murenamo, tu wunana ù n gem mo, yè n win baa ka win tirasi, tora te ba ma wi waasi tà ǹ gem, sirikobu bu asaria ko.

Damba 11

- 1. Tonu wi ba toraru waasi, ma ba ǹ gina ten see da noma tura, yen yεro kun gina gεε mo. Bà n koo wi siria n saria mo u goo kasu wi u koo ka wii yina.
- 2. N n weens bu tonu taars ws yèn so u gaanu kua n kun ms yèn so u gaanu duari ni nu n waa toraru ka asarian swaa soo, sanams u ni kua Yen biru, n n weens bu ysro taars ws ya n kpaaru kere nde yè ba ko raa wii ws saa ye u tora.

Damba 12

Tonun waarun gari, win yεnu win noosina ka win berusebu ya n goo wa. Mεna maa n n weenε bu tonu bεεrε biasia kam soo. N weenε asaria yu ka tonu yina ka kookoo si sa sia mi.

Damba 13

- Tonu baawere u saria mo ù da mi u ki, kpa ù win yεnu bani win temo.
- 2. Tonu baawere u saria mo ù tem gam n di see, ka da win tin tem, u koo ma kpi ù wure ù wuraa mi.

Damba 14

- 1. Bà n tɔnu takaasi mò, u saria mɔ ù waayeru kasu tem qam qia, kpa ù tem min baruka di.
- 2. Ba ǹ kpε bu asaria ye gbiisia ma ba seeda kua ba wa mà u torawa. N ǹ maa koorɔ bu asaria ye gbiisia ma win kookoosu kun saa dee dee n de mε yigbε baka te ONU ya yii.

Damba 15

- 1. Tonu baawaren sariawa u n saa tem gam tonu.
- 2. Ba ǹ goo yinarimo u n saa tem gam tonu, bu sere wii yinari ù tem swɛyna.

Damba 16

- 1. Saa tonu saa gaa tura, ba ǹ bweseru garu, tem gam tondu, gusu no saaru garu suu wunɛ, ton kuro ka ton duro ba saria mo bu suana kpa bu bibu ma. Ben saria ya nɛ wa suanaan swaa soo.
- 2. Be ba ki bu suana sere bu gina nɔɔsina n kun tirasi.
- 3. Sa seewa sa tonun bweseru deemawa tem mi, bwese tera ta gbiiya n ma weenɛ bu ka tè yina.

Damba 17

- 1. Baawere, a, wi turowaa a be dabinaa, u kon win baa mowa.
- 2. Ba ǹ kpε bu tɔnu win gaanu wɔrari ka dam.

Damba 18

Tonu baawere u ayeru mɔ: ù bwisiku nde mε u ki, u n dasabu mɔ, kpa ù gusunɔ sa; aye te ta dera u koo kpi ù gusunɔ saaru garu deri ù garu swii, nde mε u koo kpi ù gusunɔ saa wi turo, n kun mɛ sannu sannu, samaan wuswaaɔ n kun mɛ win beraɔ nde mɛ u ki.

Damba 19

Tonu baawere u saria mo ù gere mε u wa, u kun nande, kpa ù gari ka dabaaru yè u nua tem pusi mε u kpia ka mi u ki.

Damba 20

- 1. Tonu baawere saria mo ù mɛnno ka yigbɛru kó ta kun naanaanu ganu mo.
- 2. 2. Ba n goo tirasi mò ù yigbɛru garu du.

Damba 21

- 1. Tonu baawere u saria mo ù win tem tombun wunanosu soo du ù n ki win tii tii, n kun mε ù somobu gabu wuba bé u ki bu wi wunana.
- 2. Tonu baawere koo kpi ù samaa somburu (bature somburu) ko, nde mε ba yen kpuna yii.
- 3. Mɛ samaa ya yii mi sɔɔra tem dam mu tasa. Swaa ye sɔɔ ba ko n da tɛtɛ to, taki sari, sanam ka sanam, tɔmbu kpuron nɔni biru n kun mɛ bɔkusaɔ, bu ku goo tirasi ko u ka goo tɛtɛ toowa.

Damba 22

Tonu baawere u saria mo u nom kεru wa, mi win baa ya waa kpuro. Ka win tem kookari, ka mi noosina yè ya waa ka tem tukun dam, n wa win waaru tan girima mo.

Damba 23

- 1. Tonu baawere u saria mo ù som buru ko, ù gosi te u ki, ka ten yè ta mo n koo ka wi naawa kɛru wa somburu tà n ra yora gaso.
- 2. Tombu kpuro, ba kosia teeru mo bu mua saa ba ka som bwese te eru mó
- 3. Wi u sɔmburu mɔ̀ kpuro u saria mɔ ù kɔriaru mua mɛ n weenɛ, sere tu wi win yɛnugibu turi mɛ ba kon ka waaru dimɔ dee dee, n koo koora buka be yina.
- 4. Tonu baawere u saria mo wi ka gabu bu som kowobun yigbε te ta ra ka be yinε swii, kpa bu kpan yigbε mɛrosu soo du si su ko nda ka be sunε.

Damba 24

Tonu baawere u saria mo ù wɛra, u dwee, ù somburu ko u ku saka sarasia, kpa ù wɛraru ka kosiaru giru mau sanam ka sanam.

Damba 25

- 1. Tonu baawere u saria mo ù waaru diisina mɛ u koo ka win bwaa dobu, win bwɛ, ka win yenugibugia noori, nde dianun bera, yanu waayeru, dokotoro tim. Win somburu tà n yora, ù n bara ù n yɛmɔ kua, ka sere yè u mo yà n buera n kun ka win goru kiru, u saria mo nom kɛrun yiqbɛru tu wii dera.
- 2. Yɔɔniru ka biru ta saria mɔ bu te nɔɔri gem gem. Kurɔ wi na ka kurɔ kpaaru mɔ win bibu, ka wi na ǹ ka kurɔ kpaaru mɔ n bibu, be kpurɔ somi tee tera ba ko be ko.

Damba 26

- 1. Tonu baawere weenε ù keu ko. Keu ya weenε bu ye ko n kun ka gobi, n n man kere keu dii piibinugia. Kei dii piibinunkeu ya saa tirasi. Keu noman som mεεribu gia ka gbankoko som mεεribugia n weenε bu n saa tombu kpurongia, saa ba ka yen saka tura.
- 2. Yè tɔnu kasu keu sɔɔ yera bwɛɛ dora, n wa tɔnum asaria ka win tiin mɔrun nɔni dokebu bu dam sosi. Keu ya weenɛ yu somi mɛ nɔɔsina, suuru, ka kiru ta kon ka waa tem kpuro, bwese wuunu kpuro n kun mɛ gusunɔ saarugibun mi. Kpa yu kpam yigbɛ baka te ba soka ONU somi ten wɔri sɔɔ mɛ̀ ta koo ka sina sɛɛru swii andunia sɔɔ.
- 3. Biin tundo ka biin mɛro ba ayeru mɔ bu ben bibu keu doke swaa yè ba ki sɔɔ.

Damba 27

- 1. Tonu baawere koo kpi, dwee bi tomba mò ù bi du ma u ki, kpa ù bin baruba di. Tonu baawere koo kpi ù kasoo soo du kpa ù yen arufaani di.
- 2. N weenε su ka tabu yari, n wa wi u kasoo mò (gaanun gɔsiabun bera, tire yoran beran) ù yen arufaani di.

Damba 28

Tonu baawere u saria mo ù ko mε u koo ko, tombu soo ka tem tukumo, baayere ya n ka noo nε saria ka tii moo tèn gari ba kpara mi soo kpa tombu ka yè somburu ko.

Damba 29

- 1. Tonu, tirasi, sombura, wi yiiye ù samaa kua domi mi soora u ko win baayere siisia mɛ u ki.
- 2. Tonu à n asaria ka tii moru mo a n maa winsingia geriti, a n tii yε n wa goo ù ku ka googia mɛnna kpa wuu gu ka sina sεε. Ba nε mi be tonun ayera yora, mi n dia googiru ta torua.
- 3. Saria be ka tii mɔɔ te, ye kpuro, ba ǹ ka yo sɔmburu mɔ̀ bunanam. Nde mɛ yigbɛ bakate ONU ya yii mɛsuma ba koo sua.

Damba 30

Yè ka yè ba yii tonun asarian bera mi baasi, kpunaa gaa ka kookoosu gasu maa sari, si ba koo tusia nɛnɛm, tem gam, bu ka saria ka tii moo te ba kpara mi kpeera - sia pai.